

מבוסס על לקו"ש ה/141

מילה של גבר: מה התוקף של הבטחה בעל פה?

יהודי נכנס לרב בדאגה: "אני בצרות, הבת שלי כלה ואין לי כסף לתת למחותנים".

הרב מנסה להרגיע: "כמה דורשים ממך?". "מאה אלף". "וכמה יש לך?". "חמישים אלף".
"אז מה הבעיה? תן להם חמישים עכשיו ועוד חמישים תבטיח בהמשך, ואחר כך שיחפשו אותך?".

"אוי רבי", עונה היהודי, "זה בדיוק החמישים אלף שיש לי...".

"הכול מילים, מילים, מילים, על הלשון מתגלגלים", כך שר המשורר. כולנו זורקים דברים מהפה במטרה לשחרר רגש שבווער כרגע, אבל מעטים מייחסים משמעות וכבוד אמיתי למילים שיצאו לחלל העולם. אך מהי באמת המשמעות של הבטחה בעל פה?

למשל, איש ואישה הכירו תקופה מסוימת וסיכמו להתחתן. הם פרסמו את החלטתם והחלו לעשות הכנות לקראת החתונה. אבל אז פרצה מריבה ואחד הצדדים מוצא את עצמו מתלבט האם להמשיך את הקשר? או רועי סיכם עם אלון למכור לו את הרכב המשפחתי. הם סגרו מחיר וסיכמו להיפגש למחרת בדואר להעביר את הכסף והבעלות. אבל בשעות הערב קיבל רועי שיחת טלפון עם הצעה גבוהה באלף שקלים מההצעה היא. ובכן, מה המשמעות של התחייבות בעל פה?

ובכלל, כמה רצינות הנכם מייחסים לכל ההבטחות השגרתיות שעפות באוויר: "ביי, אני מוכרח לסיים, אתקשר יותר מאוחר". "רק יפחת הלחץ בעבודה ואחזור הביתה מוקדם". "בשנה הבאה נפתח מחלקות חדשות במשרד ואתן לך קידום והעלאה בשכר". בדיוק כמו תרבות הבטחות השווא שמגיעה לשיאה בתקופת בחירות, כאשר פוליטיקאים מבטיחים כל דבר שהבוחר ירצה לשמוע¹. כבר היה ראש ממשלה שחתם על הסכם קואליציוני ואחר כך אמר: "הבטחתי אבל לא הבטחתי לקיים".

כמובן, חשוב להדגיש כי הדיון מתנהל בשדה המוסרי ולא בשדה המשפטי. מבחינה חוקית, הבטחות בעל פה אינן מחייבות דבר. החוק מכיר בקיומו של חוזה כתוב ולא בקיומה של התחייבות מילולית. גם מבחינה הלכתית, הבטחה שלא התקיים עליה קניין ונכתב חוזה, יכולה להתבטל אם ירצה אחד הצדדים בכך. ואולם השאלה היא מוסרית ואישית: עד כמה אמור להיות אדם נאמן למילים שלו?

אנו רוצים לחקור את השאלה בעקבות תמיהה עצומה בפשט התורה, תהייה שאי אפשר לחצות את ספר בראשית בלי לחשוב עליה לעומק: איך מכניס יעקב אבינו שתי אחיות לבית אחד? כיצד אבינו הצדיק מחלק את חייו בין שתי אחיות במקביל, דבר האסור בתכלית אחרי מתן תורה?

כולנו מכירים כלל מפורסם:

1. יומא כח,א: אמר רב: קיים אברהם אבינו כל התורה כולה, שנאמר (בראשית כו,ה) 'עקב אשר שמע אברהם בקולי וישמור משמרת מצותי חקותי ותורותי'... אמר רב ואיתימא רב אשי: קיים אברהם אפילו עירובי תבשילין [מצווה דרבנן], שנאמר: 'תורותי' - תורה שבכתב ותורה שבעל פה.

ולא מדובר רק באקסיומה, אלא בעובדה שמשנתקפת בתוך סיפורי האבות. למשל, פרשת "וירא" סיפרה על אירוח המלאכים בבית אברהם, והתורה סיפרה אגב אורחא כי אברהם הקפיד לתת להם "חמאה וחלב וכן הבקר". אברהם הקפיד לתת בסדר הזה, שכן אברהם הקפיד לאיסור בשר בחלב אפילו כלפי אורחיו (הערביים), ולכן הקדים לתת חלב וכך לא יצטרכו להמתין זמן רב עד הבשר.

כך למדים לגבי שאר האבות וכך מעיד יעקב עצמו לקראת פגישתו עם עשו:

בראשית לב: וישלח יעקב מלאכים לפניו אל עשו אחיו... כה אמר עבדך יעקב עם לבן גרתי ואחר עד עתה - רש"י: 'גרתי' בגימטרייה תרי"ג, כלומר, עם לבן גרתי ותרי"ג מצוות שמרתי.

¹ "לפני הבחירות הקירות מדברים אליך ואחרי הבחירות אתה מדבר אל הקירות...".

וכאן עולה השאלה איך אותו יעקב עצמו מפר בידועין איסור חמור שיינתן אחרי מתן תורה?

ויקרא יח, יח: ואשה אל אחתה לא תקח לצרר לגלות ערותה עליה בחייה – ספר החינוך רו: שלא ישא אדם שתי אחיות ... שנאמר 'לא תקח לצרר' - לשון 'צרה', שלא תעשה את האחת צרה לחברתה.

רמב"ן כו, ה: על דעת שהיה אברהם מקיים את התורה ... יש לשאול איך נשא יעקב שתי אחיות?

נזכיר את הסיפור: יעקב הגיע לחרן כדי לשאת את אחת מבנות דודו, בנות לבן. הוא הגיע לבאר המים ושם מצא את רחל כשהיא יוצאת עם הכד למלא מים. יעקב שב עימה הביתה וסיפר לה על רצונו לשאת אותה לאישה.

הגמרא מדגישה פרט חשוב: רחל הזהירה את יעקב מראש שזה לא יעבוד. אבא שלה ישליך אותה הצידה ולא ייתן לעקוף את אחותה הבכירה, אבל יעקב הרגיע אותה שזה בסדר, הוא לא יוותר עליה ולא ייתן שירמו אותו. בכל זאת כדי להגן על עצמו, יעקב סיכם איתה על סימנים שהיא תאמר לו בכניסתם לאוהל בליל הכלולות וכך יהיו בטוחים שזו היא ולא מישהי אחרת.

כך לומדים מפסוק תמוה: **בראשית כט, יב: ויגד יעקב לרחל כי אחי אביה הוא וכי בן רבקה הוא.**

זה לא ברור: למה סיפר לרחל שהוא "אחי אביה", בשעה שהוא בן אחות אביה כפי שממשיך הפסוק: "וכי בן רבקה הוא"? מכאן שרחל הזהירה אודות אביה הרמאי ויעקב ענה שהוא יודע להיות 'אח אביה' כשצריך. כלומר, הוא יודע לדבר בשפה שלו ויוכל להגן עליהם באמצעות הסימנים שיקבעו.

בבא בתרא קכג: והלא בן אחות אביה הוא? אלא אמר לרחל התנשאי לי? אמרה כן, אבל אבא רמא ולא תוכל לו ... יש לי אחות קשישה ממני ולא יחתנו אותי לפני. אמר לה: 'אחיו אני ברמאות', ככתוב 'עם נבר תתבר ועם עקש תתפל'. מסר לה סימנין. אבל כאשר הכניסו ללאה, חשבה עכשיו אחותי' תתבייש ומסרה לה הסימנים.

אגב בפירוש בעלי התוספות על התורה (דעת זקנים כט, כה) מובא פירוט הסימנים: "נדה וחלה והדלקת הנר". היינו שרחל הייתה צריכה להזכיר באוזנו את שלוש המצוות המוטלות על האישה בבסיס הבית היהודי (ובראשי התיבות המוכר שלהן: "חנה"), וכך יידע שזו היא ולא אחותה.

ואולם התוכנית שובשה: בשלב כלשהו בליל החופה, הורידו את שמלת הכלה מרחל והלבישו על לאה (ראו הרחבה בהערה²). ומה קרה לסימנים? ברגע האמת, רחל ניגשה לאחותה ולחשה אותם על אוזנה. היא העדיפה להציל את כבוד לאה מאשר את העתיד של עצמה.

וכאן מגיעים אל הפלא הגדול: בבוקר כשיעקב מגלה את הרמאות, עומדות בפניו שתי אפשרויות: הוא יכול לגרש את לאה ולהתעקש על רחל. מנגד, הוא יכול לקבל את המצב בתמימות ולהאמין ש"מה' אשה לאיש". להתנצל בפני רחל שרצה מאוד לשאת אותה, אבל הקב"ה רוצה אחרת. אולם בפועל הוא בוחר באפשרות שלישית ותמוהה ביותר: לשאת גם את רחל ולעבוד עבורה עוד שבע שנים בשדה. החתונה השנייה מתקיימת מיד וכך יעקב חי במקביל עם שתי אחיות.

הגמרא אומרת דבר קשה מאוד:

פסחים קיט: עתיד הקב"ה לעשות סעודה לצדיקים ביום שיגמול חסדו לזרעו של יצחק [בביאת המשיח], לאחר שאוכלין ושותין נותנין לאברהם כוס של ברכה לברך ואומר להן איני מברך, שיצא ממני ישמעאל. אומר ליצחק טול וברך, אומר להן איני מברך, שיצא ממני עשו. אומר ליעקב טול וברך, אומר להם איני מברך שנשאתי שתי אחיות בחייהן שעתידיה תורה לאוסרן עלי ... אומר לדוד טול וברך, אומר להן איני אברך ולי נאה לברך שנאמר (תהלים קטז) 'כוס ישועות אשא ובשם ה' אקרא'.

² איך רימו את יעקב? א. יש דעה במדרש שלא רחל היו תאומות (כמו יעקב ועשו שהיו תאומים) ורק לאה נולדה כמה דקות לפני רחל ולכן היה קשה להבחין ביניהן. ב. המדרש אומר שהחתונה הייתה בערב שבת וכאשר נכנסה השבת הורה לבן לכבות הנרות ונוצר חושך. ג. והוא העיקר: יעקב עבד עבור רחל שבע שנים בשדה ומן הסתם היה חסידישער בחור שלא הרבה לפגוש את כלתו במשך השנים הללו (שהרי לא היו נשואים) ולכן לא הכירה היטב...

ילקוט שמעוני בראשית קטז: כשנמכר יוסף היה יעקב בוכה ומתאבל כל אותן כ"ב שנה ואומר: אוי לי שמא נתחייבתי שנשאתי שתי אחיות?

והקושייה עצומה: אז למה עשה זאת? מי הכריח אותו? בעוד שה'חטאים' המוזכרים אצל אברהם ויצחק נכפו עליהם מצד הגורל (לידת ישמעאל ועשו), ה'חטא' של יעקב נעשה בבחירה ובדעה צלולה. וכל אחד מבקש לדעת מה העיקרון שהנחה את יעקב באותו בוקר מטלטל?

ב. במחשבה יותר מעמיקה, עיקר השאלה היא על ההחלטה לשאת את רחל בנוסף ללאה. אבל עצם זה שהשאיר את לאה כאשתו, לכאורה קל יותר להבנה. ראשית, יהודים מאמינים שזיווג הוא משמים והיה כאן מעשה נישואין של הבאתה לביתו וייחוד³.

שנית וזאת הברקה נפלאה: הייתה ללאה טענה חזקה בגללה יעקב השתכנע ש(גם) היא נועדה לו. נשים לב על הדרך המדויקת בה מתארת התורה את הבוקר הדרמטי והסוער ההוא.

2. בראשית כט, כה: ויהי בבקר והנה הוא לאה.

בתורה יש "כתיב" ויש "קרי", יש את לשון התורה ויש את הדרך בה קוראים את המילה. כאן כותבת התורה "והנה הוא לאה" – כאילו שיעקב הוא לאה! (ורק הקריאה "והנה היא לאה"). ראיתי שמביאים בשם התבואות שור, מגדולי רבני פולין לפני 400 שנה, שיש כאן רמז חד למדרש נפלא. המדרש מדבר על הרגעים הגועשים שאחרי גילוי התרמית, השמש האירה ויעקב הבין מה עוללו לו.

תנחומא ישן ויצא יא: כיון שעמד בבוקר ראה והנה היא לאה. אמר בת הרמאי, למה רימית אותי? השיבה לו: ולמה אתה רימית אביך? כששאל 'האתה זה בני עשו', אמרת לו 'אנכי עשו בכורך'.

יעקב ולאה לא היו תינוקות, מדובר היו על שני גדולי עולם, רגלי המרכבה של השכינה העליונה. לאה לא התכוונה להטיח בו נאצות ולהתעקש לומר את המילה האחרונה, אלא להעלות טענה עמוקה: ידוע שהיה סיכום בין אבי לאימך (לבן ורבקה): "הגדול לגדולה והקטן לקטנה", ואולם אתה כל הזמן מתעקש להחליף את עשו אחיך ולהיות הבכור! קניית ממנו את הבכורה, הצגת את עצמך לאביך בתור "אנכי עשו בכורך" ואם כן אתה ראוי לשאת את הבת הגדולה של לבן – כלומר אותי! איך יכול לאחוז את המקל משני קצותיו ולקבל את הברכות של הגדול, אבל לשאת את האישה של הצעיר.

בראשית רבה ע, טז: כך היו התנאים [בין רבקה ללבן]: הגדולה לגדול והקטנה לקטן.

ועל כך רומזת התורה: "והנה הוא לאה!". יעקב סבר וקיבל את טענתה כי הוא אמור לשאת (גם) אותה. השאלה העיקרית היא אפוא למה בכל זאת ממשיך ונושא את אחותה הצעירה עליה בחייה?

ג. השאלה העסיקה את גדולי הפרשנים. הרמב"ן עונה שהאבות הקפידו לקיים את התורה לפני שניתנה רק בהיותם בתוך גבולות ארץ ישראל. ואולם בצאתם לחוץ לארץ לא הקפידו על הידור זה. (לכאורה הרמב"ן צועד כאן בשיטתו ואכמ"ל (ויקרא יט, כה), שיעקר קיום המצוות הוא בארץ ישראל ולכן חיוב המצוות בשנות הגלות בחו"ל הוא רק "ציונים" ומזכרת שלא נשכח המצוות בחזרתנו לארץ).

בכך מבאר הרמב"ן נקדה כואבת: העובדה שרחל נפטרה בפתאומיות סמוך לחזרתם לארץ. שכן ארץ ישראל אינה סובלת נישואים לשתי אחיות, וכיון שרחל הייתה זו שנישאה שנייה, לכן עליה חל האיסור. (בכך ראיתי מבארים גם מה שרחל נקברה לבדה בדרך אפרתה ולא סמוך ליעקב במערת המכפלה, משום שיעקב לא רצה להיות קבור ליד שתי אחיות ורחל היא זו שנישאה שנייה).

³ אפשר להקשות איזו משמעות הלכתית יש לקידושי טעות וביאה לאישה שלא רצה בה? ראיתי מיישבים שיעקב הכיר את חמיו וחשש שירמו אותו ולכן קיבל על עצמו לקדש בפועל את מי שתינתן לו, לאה או רחל. עוד עונים (החזקוני) שבאמת הלילה הראשון היה בטעות, אבל אחרי שקרה מה שקרה, קידש את לאה שוב מרצון.

3. רמב"ן בראשית כו,ה, ויקרא יח,כה: והנראה אלי שלמד אברהם אבינו את התורה כולה ברוח הקדש... ושמירתו אותה היה בארץ לבד, ויעקב בחוצה לארץ נשא האחיות. וכן עמרם [נשא דודתו במצרים]. כי המצוות משפט אלהי הארץ... וה' לו לבדו נתכנו עלילות שמתה רחל בדרך, בתחילת בואם בארץ. כי לא ישב בארץ עם שתי אחיות והיא הייתה זו שנישאה שניה [ונפלה] באיסור האחוה.

ואולם כמובן שההסבר אינו תואם את המדרש שהובא לעיל ברש"י, לפיו הכריז יעקב בחזרתו **מלבן בחוץ לארץ: "ותר"ג מצוות שמרתי"**.

בעל ה"משנה למלך", רבי יהודה רוזאניס, כתב ספר מפורסם בשם "פרשת דרכים" ובו מפתח דיון נרחב אודות השאלה המפורסמת: האם האבות נותרו בגדר "בני נח" ורק הוסיפו וקיבלו על עצמם הידורי מצוות או שהיה בהם כבר גדר "הודים" לפני מתן תורה? לפי הגישה האחרונה שהם היו מוגדרים יהודים, אפשר לטעון שיעקב גייר את רחל ולא היה "גר שנתגייר כקטן שנולד דמי" והוא מאבד את קשרי המשפחה שלו. כך שרחל ולא היה לא נחשבו מבחינה הלכתית כאחיות⁴.

אולם הרבי מקשה כמה קושיות ומהן: א. קשה לומר שהגיור לפני מתן תורה היה כל כך חזק, עד שהיה יכול לנתק קשר אחים. ב. ועוד: הרי ה' הבטיח לאברהם בברית בין הבתרים (טו,טו) "ואתה תבוא אל אבותיך בשלום" – ורש"י מפרש שה' בישר לו שתרח יעשה תשובה. אולם לפי ה"פרשת דרכים" הנ"ל, אברהם לא נחשב כבן של תרח שהרי הוא התגייר כשנעשה עבד ה'?' מכאן שתוקף הגיור לפני מתן תורה לא היה חזק כמו לאחר מתן תורה.

ובכן אנו שבים לנקודת הפתיחה: מדוע החליט יעקב להפיר את איסור הנישואים לאחיות? הרבי מליובאוויטש מציע רעיון מהמם בפשטותו, שמעיד על היושר, ההגינות ושלמות האישיות של אומרו.

[בהערה⁵ התייחסנו לשתי שאלות מעניינות: א. איך יעקב נשא את בלהה וזלפה שגם הן היו אחיות לשיטת רש"י? ב. עם מי יקום יעקב אבינו בתחיית המתים - עם רחל, לאה או שתיהן?].

ד. בבית הכנסת בו אני משמש כרב, בית הכנסת המרכזי בראשון לציון, אני זוכה לחזות בפלא, נס למעלה מדרך הטבע. ר' יעקב זילברשטיין, יו"ר הנהלת בית הכנסת, הוא עדות מוחשית לקיומה של השגחה עליונה ולנצחיותו של העם היהודי.

ר' יעקב הוא האדם היחיד בארץ וכנראה בעולם ששרד את כל המלחמה במחנות ההשמדה. קרוב לשש שנים הוא התקיים במשרפות הגיהנום ויצא על שתי רגליים. בערב ראש השנה ת"ש (ספטמבר 39), גייסות האס,אס פרצו לרחובות פולין. אביו רצה לקנות חלות ויין לחג, אבל אמו חששה שיהודי עם זקן ופאות ייצא לרחוב וביקשה מיענקל'ה הצעיר, בחור בן 15 עם לחיים חלקות שייצא הוא.

זאת הייתה הפעם האחרונה שראה את הוריו. הוא הועלה על משאית לבוכנוולד. אלפי אסירים נדחסו בתוך אוהלים רעועים במחנה נורא. רוב האסירים שהגיעו באותם ימים לבוכנוולד נפחו את נשמתם במגפות טיפוס ודיזנטריה, אולם הנער שרד. אחרי שלוש שנים עבודות כפייה מפרכות בבוכנוולד, הוא הועבר לאושוויץ ושם שרד עוד שלוש שנים. פעם כבר הובל לכבשנים והתפשט מבגדיו, אבל קצין עבר שם וצעק: "זה נער צעיר שיכול לעבוד, לא הגיע זמנו למות". פעם אחרת נחשד כחבר במחתרת שפעלה באושוויץ, הוא קיבל חמישים מלקות ונתלה כשרגליו למעלה וראשו למטה, אבל מישהו מסתורי הוריד אותו לאחר שאיבד את ההכרה. גם בצעדת המוות בימיה האחרונים של המלחמה הוא

⁴ למעשה אסור להתחתן עם שתי אחיות גיורות כדי "שלא להוציאן מקדושה חמורה לקדושה קלה". היינו שלא ייצא שהרוויחו מכך שהתגיירו. אולם כאן אפשר לטעון כי יעקב היקל בפרט הזה.

⁵ א. לשיטת רש"י (לא,נ): "אם תענה את בנתי ואם תקח נשים על בנתי – בנותי בנותי ב' פעמים, אף בלהה ולפה בנותיו מפלגש", יעקב לא נשא שתי אחיות אלא ארבע. כיון שגם בלהה וזלפה היו בנות לבן מפילגש. בלקו"ש ח"ה/234 מבאר שזה קל להבנה, משום שהם נולדו מפילגש שפחה, והנהוג באותם ימים היה להחשיב את ילדי השפחה כחלק מרכושו של האדון ולא כנושאות קירבה ביניהם.

ב. הבן איש חי (רב פעלים ב/סוד ישרים סימן ב) מעורר את השאלה עם מי יקום יעקב בתחיית המתים? מסקנתו שכיון שגר שנתגייר כקטן שנולד, לכן הקשר של רחל ולא היה אחרי הגיור היה רק מצד הגוף ולא מצד הנפש, והקשרים מצד הגוף בטלים בשעת המיתה. לכן הקימה לעתיד תהיה קימה חדשה בה יבטל הקשר הגופני בין רחל ולא היה ולא יחשבו אחיות. (כך שאם יעקב ירצה לשאת שתי נשים יוכל לשאת שתיהן).

צעד, וגם את ימי השחרור הוא שרד, אף ששישים אחוז ממשוחררי אושוויץ מתו בחודש הראשון אחרי המלחמה כשהחלו לאכול ולחזור לחיים.

מה הסוד שלו? אולי זאת ההבטחה שהיה עליו לקיים. במשך שנים הוא נדנד לי: "הרב אשכנזי, אני צריך את העזרה שלך. אתה מחובר לשלוחי חב"ד בעולם ואתם מוכרחים לעזור. יש לי הבטחה לקיים ואני לא אלך מהעולם לפני שאמלא אותה". התברר שכמה לילות אחרי שהגיע לבוכנוולד, ראה מישהו מסמן לו באחד האוהלים. שמו היה הרב פרנקפורטר, רב בצבא האוסטרי שנעצר ב"ליל הבדולח" בנובמבר 1938. הרב פרנקפורטר היה חלש מכדי לצאת לעבודה ובכל בוקר היו הגרמנים מקימים אותו מהדרגש ומלקים אותו 25 מלקות. פרנקפורטר ביקש מהנער ללמוד גמרא אחרי עבודות הכפייה ובמשך כמה שבועות מדי ערב, הרב והנער למדו מתוך הזיכרון, באידיש. ערב אחד אחז הרב בזרועו ואמר: "יענקלה, אלו ימי האחרונים, אבל אתה צעיר, אתה תשרוד את הגיהנום, אני מבקש ממך להבטיח שתי הבטחות: א. תספר לעולם מה היה כאן. ב. תעביר דרישת שלום למשפחה שלי".

ואולי זאת כוחה של ההבטחה? ההתחייבות יצרה רושם באוויר העולם ותבעה את קיומה. ואכן הוא קיים את שתי ההבטחות בהידור: עד היום הוא חבר הנהלת "יד ושם" והקדיש את כל מרצו לזיכרון הקדושים. בנוסף, הייתה לי הזכות לנהל מסע חיפוש ביחד עם שלוחי חב"ד ברחבי העולם ובהובלת אבנר שלו, יו"ר יד ושם, ולפני חמש שנים (בהיותו בן למעלה מתשעים!), לאתר את נכדו של הרב פרנקפורטר, הוא פועל כפסיכיאטר יהודי בקווינס בניו יורק ומרצה בטורו קולג' בעיר...

אחרי יעקב זילברשטיין, נשוב אל יעקב אבינו... העיקרון שהוביל את אבינו באותו בוקר גורלי הוא פשוט: **ההבטחה לרחל**. הוא התחייב לשאת אותה והיא המתינה לו שבע שנים. הוא אינו יכול להגיד: "מצטער, לא מסתדר, הנסיבות השתנו ואני מתחתן עם אחרת". (במיוחד שהיא הזהירה אותו מראש מה יקרה והוא התחייב לה למרות הכול). הוא לא יכול להישאר עכשיו עם אחותה על חשבונה של רחל. שכן מילים הם **הבטחה מחייבת**, מילים יוצרות רושם באוויר העולם וחוקקות מציאות.

ואף שיעקב היה מחויב לקיים את מצוות התורה לפני שניתנה והרי התורה עתידה לאסור זאת? כאן מגיעים אל הנקודה המרהיבה: **יעקב הידר על חשבון עצמו ולא על חשבון אחרים**. הרצון שלו לקיים את מצוות התורה לפני שניתנה, הייתה רק הידור אישי ולא קביעה מחייבת. הקב"ה לא ציווה אותו לעשות זאת. לעומת זאת, ההתחייבות לרחל הייתה התחייבות גמורה שגם על פי חוקי בני נח הייתה צריכה להיות מקוימת. הרי כך טען יעקב כלפי לבן הארמי: "למה רמיתני?". וכך יטען יעקב בהמשך כלפי שמעון ולוי: "עכרתם אותי להבאישיני ביושב הארץ" כשהפרתם הבטחה לכרות איתם ברית. מכאן שבין בני נח היה מוסכם לעמוד בהתחייבויות. ולכן יעקב עשה את החשבון שההתחייבות שלו לרחל והצער שלה אם תתאכזב (ואולי תיאלץ להינשא לעשו!) עולה וקודמת על הרצון שלו להדר.

ואכן מצאנו עוד שני מקומות בהם חוקי בני נח חייבו את האבות עוד יותר מהרצון שלהם להדר ולקיים מצווה לפני שניתנה. ידועה השאלה למה לא מל אברהם עצמו עד שהצטווה? הרי אם קיים את כל התורה ואפילו עירובי תבשילין, איך לא קיים את המצווה הראשונה למול עצמו? ההסבר הוא שאברהם היה מחויב לציווי שקיבלו בני נח: "שופך דם האדם באדם דמו ישפך". האיסור לשפוך דמים ולגרם נזק לעצמו. ולכן לא היה יכול לקבל יוזמה עצמית לסכן את חייו ולמול עצמו. רק לאחר שהקב"ה ציווה אותו מפורשות לעשות זאת, היה רשאי לקיים המצווה.

עוד מוצאים בספר בראשית שיעקב נענש על שלא כיבד הוריו כב שנה. ולכאורה היכן צווה לכבד אותם? מכאן שיש מושגים שלא צריך לצוות עליהם. גם בני נח הקפידו על המצווה האנושית לכבד הורים ולכן העובדה שיעקב לא הקפיד עליה – גרמה לקפידה עליו. וכך בענייננו: החובה לעמוד בדיבורו לרחל, קודמת לרצון האישי שלו להדר ולקיים מצווה לפני שניתנה.

וכמה נאים הדברים למי שאמרם: כאשר הרבי ישב שבעה על אימו, הרבנית חנה ע"ה, בא לנחמו הגאון יוסף דב סולובייציק, מחשובי רבני אמריקה וראש ישיבה יוניברסיטי. השיחה התפתחה בנושא תורני מסוים והרבי אמר: "זה רמב"ם מפורש". הרב סולובייציק עצר ואמר: "האדמו"ר מליובאוויטש, אינני זוכר רמב"ם כזה". הרבי ענה: "זה רמב"ם בפירוש המשניות ולא במשנה תורה".

אחרי כמה ימים התקבל מכתב בבית הרב סולובייציק בו הרבי מתנצל על כך שנדרש לתקן עצמו ולהבהיר את דבריו הקודמים, שכן לא נאה לתלמיד חכם לחזור מדבריו. הרב סולובייציק קרא פעמיים

את המכתב ולא הכיל את התפעלותו. הוא אמר לבני ביתו: "תראו אדם קדוש; אדם אחר היה מתגאה בכך שהוא לא בקי רק במשנה תורה אלא אפילו בפירושי המשניות שהוא פחות ידוע. והנה הרב מתנצל על כך שהוא נדרש להבהיר את דבריו..."

לקוטי שיחות ח"ה/145: זה שהאבות קיבלו על עצמם לקיים את כל התורה לפני שניתנה היה חומרא ותוספת הידור, שלכן זה נחשב להם כזכות מיוחדת כמו שנאמר: "עקב אשר שמע אברהם בקולי וגו'". במילא מובן שכאשר החומרא הזו עמדה בסתירה למצוה גמורה **שנצטוו עליה**, הם לא קיימו את החומרא האישית. כיון שברור שתוספת הידור לא יכולה להיות קודמת לחיוב גמור. ובין הזהירויות שהיו מקובלות באותו זמן על האומות היתה חובת **העמידה בדיבור**. כמו שיעקב עצמו טען לפני לבן: "למה רמיתני", ולבן עצמו נאלץ להצטדק ולטעון "לא יעשה כן במקומו". ולפי זה מובן שיעקב אבינו היה חייב לקחת גם את רחל, שהרי הם סיכמו להתחתן ואפילו העבירו ביניהם סימנים מוסכמים. ואם לא היה עומד בהתחייבותו זה היה בבחינת רמיה.

הנה רעיון יפה: הגמרא מפרטת את סדר השאלות ששואלים את הנשמה בעומדה לפני בית דין של מעלה, ולמרבה הפלא, השאלה הראשונה היא על משא ומתן באמונה ורק אחר כך על דברי תורה.

4. שבת לא: בשעה שמכניסים אדם לדין אומרים לו: **נשאת ונתת באמונה? קבעת עתים לתורה?**

רב חשוב בגליציה לפני כמאתיים שנה, רבי חנוך טייטלבוים, פירש כך:

שו"ת יד חנוך סב: מתחלה מעמידין אותו למשפט אם השלים חובותיו **מצד שהוא אדם, דברים שה מצד הסברה, שנתחייב בהן מיום ברוא אלקים אדם על הארץ ואחרי כן מעמידים אותו לדין אם השלים חובותיו מצד שהוא ישראל זרע עם סגולה ועמדו אבותיו על הר סיני.**

הדברים נושאים משמעות הלכתית: כולנו מבטיחים הבטחות ואחרי רגע שוכחים מהן או זוכרים ולא רואים צורך לקיים. אבל זה נורא, כי דיבור הוא הדרך בה ברא הקב"ה את העולם. דיבור הוא הצורה בה אנשים בונים את החיים ויוצרים קשרים. האם חשבנו על המשמעות שיצרה ההבטחה בעיני המקבל? איזו תקווה עוררה בו? סגרנו את השיחה תוך שמבטיחים "אחזור אליך בערב", אבל המקבל ממתין שנחזור אליו בערב, ומי מדבר על הבטחות גדולות יותר, כמו למכור חפץ מסוים וקל וחומר הבטחה לשידוך והקמת בית בישראל. (ראו⁶ תוספת מעמיקה יותר אודות מעלת הדיבור).

וכך בצורה רחבה יותר: אדם מתחייב לאשתו וילדיו, אבל אז מחליט לשעבד חייו לקריירה או להבדיל לעניינים רוחניים ושוקע בתוך עצמו. אבל הלו, צדיק, מישהו ממתין לך בבית ולכן נעלמת? הגמרא מספרת סיפור מחריד (כתובות סב): רב רחומי היה מחשובי התלמידים של אביי ורבא. מנהגו היה לשבת בבית המדרש ולבוא הביתה רק בערב יום הכיפורים. פעם ישב על גג בית המדרש ושקע בתלמודו ושכח לחזור הביתה. אשתו שכבר המתינה שנה שלמה, עמדה בצפייה ואמרה: "עכשיו יבוא, עכשיו יבוא". כשירד היום ולא בא, נשרה דמעה מעיניה. עלתה דמעתה לפני כיסא הכבוד וצנח הגג תחתיו והוא נפל ומת ל"ע.

הלכה למעשה, ראוי לקיים התחייבויותיו בענייני משא ומתן, ואם לא מקיים נקרא "מחוסר אמנה". כך אדם שהתחייב לתת "מתנה מועטת", כלומר, מתנה שסביר בין אנשים לתת כזו (כמו להבטיח קידום בעבודה והעלאה בשכר), צריך לקיים את דבריו. ואם השתנו הנסיבות והוא אינו רוצה לקיים הבטחתו - עליו **לבקש מחילה כהוגן** (ואולי לפצות את הנפגע בסיטואציות מסוימות).

⁶ חשיבות העמידה בדיבור גדולה יותר: הדיבור הוא **המעצב של האישיות** ולכן עמידה בדיבור יוצרת אישיות מתוקנת והגונה. קראתי תופעה מרתקת (אתר יד ושם ערך בסה): אלבניה היא המדינה היחידה באירופה, שאחרי השואה נמצאו בה יותר יהודים מאשר לפנייה. לאלבניה נמלטו בין 600 ל-1800 יהודים מגרמניה, אוסטריה, סרביה, יוון ויוגוסלביה, והתושבים המקומיים סיפקו להם נירות מזויפים והעניקו את האפשרות להיטמע בתוכם. התופעה הזו מעוררת התפעלות לאור העובדה כי רבים מתושבי המדינה הם מוסלמים. הסיוע יוצא הדופן נובע מהמילה "בְּסָה". קוד כבוד הנהוג במדינה ופירושו **קיום הבטחה**. אדם המקיים את ה"בְּסָה", הינו אדם העומד בדברתו. ואכן צורת החיים האצילית מרגילה את התושבים לחיי מוסר יוצאי דופן. מנגד, מביאים בשם המגיד ממעזריטש לגבי מידות תיבת נח שהן רומזות למילה "לשן": אורך התיבה היה ש (300) אמות, רחבה היה נ' (חמישים) אמה וגובהה ל (שלושים), כמו תיבת "לשן". שכן ההשחחה של דור המבול התחילה מהפה: מילה לא היתה מילה, ומכאן התדרדרו להפקרות וזלזול ברכוש ובמציאות הזולת.

רמב"ם מכירה ז: הנושא ונותן בדברים בלבד - ראוי לו לעמוד בדבורו ואף על פי שלא לקח מן הדמים כלום ולא רשם ולא הניח משכון. וכל החוזר בו בין לוקח בין מוכר אע"פ שאינו חייב לקבל 'מי שפרע' [קללה למי שחזר בו לאחר מתן דמים בלי שעשו קניין] הרי זה **ממחוסרי אמנה ואין רוח חכמים נוחה הימנו.**

ה. נסיים בנקודה נפלאה: סוף סוף יבוא התלמיד המעמיק ושאל: כיצד ביטל יעקב את האיסור דאורייתא? כיצד הכניס שתי אחיות לבית אחד ובכך גרם להן להיות "צרות" אחת לשנייה, כלשון התורה שהובא לעיל בתחילת הדברים: "לא תיקח אישה אל אחותה – לצרות"?

בהערה קצרה בשולי השיחה, מוסיף הרבי נקודה נהדרת: האמת היא שיעקב שמע משהו שהמם אותו. הייתה עובדה שגרמה לו להאמין שכאן, במקרה הייחודי שלו, **לא יקרה החשש של "לצרות"**.

אחרי שנרגע ממה שקרה עם לאה, יעקב פגש את רחל ושאל: אבל הסימנים? מה קרה לקוד שסיכמנו בינינו? ורחל הדהימה אותו: מסרתי לה אותם. שמתתי את הכבוד של אחותי לפני הגורל שלי. וכשיעקב שמע את זה הוא אמר: בבית הזה לא תיפול צרה. בבית הזה לא תיווצר שנאה שתהפוך שתי אחיות לאויבות, כי הן תדענה לוותר אחת לשנייה.

(ואכן התורה מספרת שתי עובדות מדהימות: א. כאשר לאה יולדת ויולדת ורחל אינה יולדת, כתוב "ותקנא רחל באחותה" ורש"י מפרש: "קנאה במעשיה הטובים". היינו שלא הייתה זו קנאה של צרות עין, אלא להיפך, קנאת סופרים תרבה חכמה שרוצים ללמוד אחד מהשני. ב. מנגד, כשלאה נכנסת להיריון שביעי, היא מתמלאת חשש שזה יהיה שוב בן ונבהלת לחשוב שרחל לא תלד אפילו שניים, כמו השפחות. ולכן "דנה דין בעצמה" ומבקשת מהקב"ה שיהפוך את העובר לבת, ולכן קוראת לה "דינה", על שם הדין שעשתה לעצמה).

5. ליקוטי שיחות ח"ה/145 הע' 24: הטעם ד'אשה אל אחותה לא תקח' הוא 'לצרות', ובנדון דידן שרחל מסרה הסימנים ללאה - בודאי שלא תהיה צרה לה וליכא האיסור דאחות אשתו.

נסיים בכך שזכות מסירת הסימנים ללאה היא הזכות הנצחית בגללה מובטחים לגאולה. כך אומר המדרש המפורסם שרחל עומדת לפני הקב"ה ומעתירה לרחמים, היא טוענת "אני מחלתי לאחותי ואתה תמחל לבניך". והקב"ה עונה לה במילים הנפלאות: "מנעי קולך מבכי ועיניך מדמעה כי יש שכר לפעולתך ושבנו בנים לגבולם" בקרוב ממש וכפשוטו ממש.

**כתיבת הדרשות והשיעורים והפצתם באופן חופשי
מתאפשרת בתמיכתם של שלוחי הרבי ברחבי תבל**

**ובחסותו האדיבה של הנגיד החסידי
ר' שניאור ורעייתו יוכבד שיחיו מינסקי
להצלחה רבה בכל ענייניהם
ולעילוי נשמת מרת
שיינא בעשא בתיה בת יוסף דב**